

BÁO CHÍ CÁCH MẠNG Ở QUẢNG TRỊ TRƯỚC CUỘC VẬN ĐỘNG DÂN CHỦ NĂM 1936

NGUYỄN THỊ THÙY NHUNG (*)

Trong thời kỳ vận động thành lập Đảng, Quảng Trị⁽¹⁾ là một trong những địa phương ở Trung Kỳ có sự xuất hiện báo chí cách mạng khá sớm. Từ những năm 1928 - 1929, dưới ảnh hưởng của chủ nghĩa Mác - Lênin cùng báo Thanh Niên do Nguyễn Ái Quốc sáng lập, chỉ đạo, trực tiếp viết bài, các tờ báo cách mạng đầu tiên ở Quảng Trị đã ra đời như Phấn Đấu, Tiến Lên... Từ thời kỳ đầu thành lập Đảng đến trước năm 1936, mặc dù điều kiện hoạt động khó khăn, báo chí cách mạng Quảng Trị vẫn tiếp tục phát triển với nhiều tờ báo mới xuất hiện như Tiến Lên, Mặt Trận Đỏ, Áo Xanh... Bài viết phân tích quá trình ra đời và hoạt động của báo chí cách mạng Quảng Trị trước năm 1936, rút ra những nhận xét, đánh giá về báo chí cách mạng Quảng Trị trong giai đoạn này, qua đó cho thấy đóng góp của báo chí cách mạng Quảng Trị đối với phong trào cách mạng của địa phương nói riêng và cả nước nói chung.

1. Bối cảnh ra đời

Trong những thập niên đầu thế kỷ XX, cùng với sự phát triển của phong trào yêu nước và cách mạng ở Việt Nam, báo chí

ngày càng trở thành một công cụ quan trọng trong hoạt động tuyên truyền và vận động chính trị. Để đối phó với phong trào đấu tranh trên báo chí, thực dân Pháp xem việc hoàn thiện hệ thống chính sách, pháp luật về báo chí là yếu tố quan trọng để qua đó kiểm soát chặt chẽ hoạt động xuất bản và phát hành các ấn phẩm có nội dung chống đối chế độ; cùng với đó, tìm cách hạn chế những tờ báo yêu nước tiến bộ, nâng đỡ những tờ báo thân Pháp. Chính sách kiểm soát nghiêm ngặt đó khiến cho việc hoạt động của báo chí cách mạng nói chung và báo chí yêu nước ở Quảng Trị nói riêng gặp nhiều khó khăn.

Ngày 4/10/1927, chính quyền thực dân Pháp ra Sắc lệnh về chế độ báo chí áp dụng tại Đông Dương. Sắc lệnh quy định: Đối với báo và tạp chí định kỳ được xuất bản toàn bộ hoặc một phần bằng ngôn ngữ không phải tiếng Pháp, sẽ không thể thực hiện nếu không

(*) ThS, Trường Đại học Khoa học, Đại học Huế.

(1) Trong bài viết này, thuật ngữ “Quảng Trị” được sử dụng theo địa giới hành chính thời Pháp thuộc. Sau khi tỉnh Bình Trị được chia tách năm 1900, Quảng Trị trở thành một tỉnh riêng thuộc xứ Trung Kỳ. Theo thống kê năm 1914, tỉnh gồm hai phủ Triệu Phong, Vĩnh Linh và bốn huyện Hải Lăng, Cam Lộ, Gio Linh, Hướng Hóa; đến cuối năm 1928, huyện Hải Lăng được nâng lên thành phủ Hải Lăng. Ngày 5/9/1929, Khu trung tâm thị xã Đông Hà được thành lập theo Nghị định của Khâm sứ Trung Kỳ. Bài viết xác định phạm vi nghiên cứu theo địa giới hành chính và không gian lịch sử của tỉnh Quảng Trị trong giai đoạn trước năm 1936, không đồng nhất với đơn vị hành chính tỉnh Quảng Trị sau đợt sắp xếp đơn vị hành chính cấp tỉnh năm 2025. (Nguồn: Tỉnh ủy, UBND tỉnh Quảng Trị, *Địa chí Quảng Trị*, Nxb Thuận Hóa, Huế, 2022, tr.39; Trung tâm Lưu trữ Quốc gia IV, “Những dấu mốc lịch sử tỉnh Quảng Trị qua tài liệu lưu trữ”, <https://mocban.vn/nhung-dau-moc-lich-su-tinh-quang-tri-qua-tai-lieu-luu-tru/>).

có giấy phép của Toàn quyền Đông Dương cấp, sau khi có ý kiến của Ủy ban Thường trực Hội đồng Chính phủ Đông Dương⁽¹⁾. Vi phạm điều khoản này sẽ bị xử phạt theo quy định tại Điều 9 Sắc lệnh này⁽²⁾.

Trong sinh hoạt báo chí, ngày 15/11/1934, Toàn quyền Đông Dương ra Nghị định bãi bỏ chế độ kiểm duyệt báo chí, có hiệu lực kể từ ngày 1/1/1935. Tuy nhiên, việc bãi bỏ kiểm duyệt không đồng nghĩa với việc mở rộng quyền tự do báo chí. Nghị quyết Đại hội đại biểu lần thứ nhất của Đảng Cộng sản Đông Dương (3/1935) nhận định: Bỏ tòa kiểm duyệt là một chính sách của đế quốc, để thâm phục trí thức tư sản, tiểu tư sản lừa gạt quần chúng lao động, nhằm tăng gia mặt trận tuyên truyền phản đối chủ nghĩa cộng sản, bỏ tòa kiểm duyệt không phải là cho tự do ngôn luận, vì chỉ có tư bản, phong kiến trung thành với đế quốc mới xin được phép làm báo, vì đế quốc chỉ nắm chặt lấy quyền lấy lại giấy phép, bỏ tù người đã động bằng ngòi viết “đến chính phủ và người thay mặt cho chính phủ...”⁽³⁾.

Bên cạnh chính sách của thực dân Pháp, triều đình nhà Nguyễn cũng ban hành nhiều quy định liên quan đến hoạt động báo chí. Ngày 13/2/1934, vua Bảo Đại ra Chỉ dụ số 103 nhằm sửa đổi Điều 133 trong Bộ Hoàng

Việt hình luật (Code pénal de l'Annam)⁽⁴⁾. Điều 133 quy định: Người nào tàng trữ, cho lưu hành hay bán ở trong nước những sách vở hay nhật báo có lệnh quan cấm, sẽ bị phạt giam từ 2 tháng đến 10 tháng hoặc phạt từ 20 đến 100 đồng bạc Đông Dương, hoặc chỉ phải chịu hình phạt đầu tiên trong hai hình phạt này. Những sách vở hay là nhật báo cấm sẽ bị thu tịch. Đồng phạm sẽ bị xử bằng nửa tội chánh phạm⁽⁵⁾.

Có thể thấy, báo chí cũng là một phương tiện để tuyên truyền, vận động cách mạng và gây cản trở cho chính sách cai trị của chính quyền nên thực dân nên Pháp và triều đình nhà Nguyễn đã ban hành rất nhiều văn bản để quản lý hoạt động báo chí. Trong thời gian này, chính sách báo chí của chính quyền thực dân đối với các thuộc địa và bảo hộ rất khắt khe, nhằm hạn chế ảnh hưởng của báo chí thuộc địa, nhất là báo chí yêu nước và cách mạng.

Để phù hợp với tình hình mới, ngay sau khi thành lập, Đảng Cộng sản Việt Nam xác định báo chí là một phương tiện quan trọng trong công tác tuyên truyền, giáo dục và tổ chức quần chúng cách mạng. Tại Hội nghị hợp nhất các tổ chức Cộng sản (2/1930), đã thông qua Cương lĩnh chính trị đầu tiên, xác định những vấn đề chiến lược cơ bản của cách mạng Việt Nam. Đồng thời, trong Báo cáo tóm tắt Hội nghị ngày 7/2/1930, Đảng xác định:

⁽¹⁾ Henry Litolf, *Le régime de la Presse en Indochine*, Imprimerie D'extrême - Orient, H, 1939, tr.255.

⁽²⁾ Điều 9 của Sắc lệnh ngày 4/10/1927 quy định hình phạt nếu vi phạm là sẽ bị phạt tiền từ 100 đến 1.000 francs, tái phạm có thể bị phạt tù từ 6 ngày đến 3 tháng và cơ quan quản lý sẽ có quyền thu giữ tất cả các ấn phẩm đang lưu hành vi phạm lệnh cấm đã được tuyên bố (Theo: *Le régime de la Presse en Indochine*, Sdd, tr.256).

⁽³⁾ Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đảng toàn tập*, tập 5, Nxb CTQG, H, 1999, tr.12 - 13.

⁽⁴⁾ Bộ Hoàng Việt hình luật được vua Bảo Đại ra dụ ban hành ngày 3/7/1933, được Toàn quyền Đông Dương Pasquier chuẩn y ngày 4/7/1933. Bộ luật gồm 29 chương, 424 điều. Trong đó, các điều số 131, 132, 133 của Chương 12 quy định về tội phạm và hình phạt liên quan đến báo chí. Nguồn: *Code pénal de l'Annam - Hoàng Việt hình luật*, Imprimerie Đắc Lập, Huế, 1933, tr.43 - 44.

⁽⁵⁾ *Code pénal de l'Annam - Hoàng Việt hình luật*, Sdd, tr.44.

1. Bỏ những tờ báo do Đông Dương Cộng sản Đảng và An Nam Cộng sản Đảng xuất bản trước đây.

2. Ban Trung ương có thể xuất bản một tạp chí lý luận và ba tờ báo tuyên truyền.

3. Bỏ những tờ báo của các hội quần chúng do Đảng chỉ đạo.

4. Duy trì tất cả những tờ báo do quần chúng chủ trương⁽¹⁾.

Về tổ chức báo chí, báo chí của hệ thống các tổ chức cộng sản trước đây ngừng xuất bản, để theo một dòng chỉ đạo thống nhất của Đảng Cộng sản. Về tư tưởng và chính trị, báo chí theo đường lối, chính sách của Đảng Cộng sản Việt Nam⁽²⁾.

Tháng 3/1931, Ấn Nghị quyết của Trung ương toàn thể Hội nghị lần thứ hai về vấn đề cổ động tuyên truyền nhấn mạnh vai trò, trách nhiệm của Bộ cổ động tuyên truyền của Đảng. Về việc viết báo thì cho các đảng viên trong các sản nghiệp tự làm lấy báo. Các báo phải đem những vấn đề chính trị phổ thông, những khẩu hiệu chính trị để liên kết với sự sinh hoạt hằng ngày của thợ thuyền trong sản nghiệp. Chi bộ sản nghiệp phải lãnh đạo việc làm báo, không để cho “những tư tưởng bậy bạ phát hiện lên trên báo sản nghiệp”⁽³⁾.

Nghị quyết Hội nghị Ban Chỉ huy ở ngoài của Đảng Cộng sản Đông Dương và đại diện các tổ chức Đảng trong nước (16 - 21/6/1934) đã xác định rõ tình hình thế giới, Đông Dương, tình hình trong Đảng và nhấn

mạnh công tác tuyên truyền và huấn luyện, liên quan đến báo chí. Nghị quyết nêu rõ: Mỗi tờ báo cần phải có tính giai cấp chiến đấu, không dùng các câu chữ chung chung, viết bằng ngôn ngữ phổ thông và dễ hiểu nhất; mỗi tổ chức đảng cần ra một tờ báo; các tổ chức đảng cần giúp đỡ các tổ chức quần chúng và lãnh đạo họ trong việc xuất bản các báo riêng cho các tổ chức đó⁽⁴⁾.

Tháng 3/1935, Đại hội đại biểu lần thứ nhất của Đảng Cộng sản Đông Dương họp ở Ma Cao (Trung Quốc) đã đánh dấu sự phục hồi của hệ thống tổ chức Đảng và phong trào cách mạng. Về vấn đề tuyên truyền, khuếch trương tổ chức của Đảng, Nghị quyết chỉ rõ: Nhiệm vụ mở rộng cuộc tuyên truyền, mở rộng sách báo trong các cấp đảng bộ phải thi hành đồng thời với nhiệm vụ kiểm tra sách báo rất nghiêm ngặt, làm cho nền tư tưởng và hành động được thống nhất, diệt ngay những lỗi lầm và xu hướng hoạt đầu từ lúc mới nảy nở (sách báo...), các báo chương, tạp chí phải viết một cách giản đơn, dễ hiểu, cần nói rõ chính sách bóc lột của đế quốc Pháp, đề ra những vấn đề thiết thực nhu yếu hằng ngày của quần chúng... Những địa phương có người dân tộc thiểu số, có người ngoại quốc phải ra báo bằng chữ của họ⁽⁵⁾.

Có thể thấy rằng, dù chính sách báo chí của chính quyền thực dân, phong kiến khắt khe, cản trở sự ra đời và hoạt động của báo chí thuộc địa, đặc biệt là báo chí yêu nước và cách mạng; nhưng dưới sự lãnh đạo thống nhất của Đảng Cộng sản Đông Dương, công tác báo chí cách mạng vẫn từng bước hình thành và phát triển. Trong bối cảnh đó,

⁽¹⁾ Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đảng toàn tập*, tập 2, Nxb CTQG, H, 2002, tr.12 - 13.

⁽²⁾ Đào Duy Quát, Đỗ Quang Hưng, Vũ Duy Thông, *Tổng quan lịch sử báo chí cách mạng Việt Nam (1925 - 2010)*, Nxb CTQG, H, tr.38 - 39.

⁽³⁾ Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đảng toàn tập*, tập 3, Nxb CTQG, H, 1999, tr.127 - 128.

⁽⁴⁾ Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đảng toàn tập*, tập 4, Nxb CTQG, H, tr.168 - 169.

⁽⁵⁾ *Văn kiện Đảng toàn tập*, tập 5, Sđd, tr.24 - 25.

báo chí cách mạng ở Quảng Trị đã từng bước ra đời và phát triển, trở thành một bộ phận của phong trào báo chí cách mạng cả nước, góp phần tích cực vào công tác tuyên truyền, giác ngộ và tổ chức phong trào đấu tranh cách mạng ở địa phương trước năm 1936.

2. Quá trình hình thành và hoạt động của báo chí cách mạng ở Quảng Trị

Trong thời kỳ vận động thành lập Đảng

Để chuẩn bị về chính trị, tư tưởng và tổ chức cho việc thành lập của Đảng Cộng sản Việt Nam, năm 1925, Nguyễn Ái Quốc thành lập Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên và xuất bản báo Thanh Niên làm cơ quan ngôn luận của Hội. Sự ra đời của báo Thanh Niên đánh dấu một mốc lịch sử của báo chí Việt Nam, khai sáng dòng báo chí cách mạng, đưa chủ nghĩa yêu nước vào trong nhân dân Việt Nam, nhất là trong thanh niên, theo khuynh hướng của cách mạng vô sản⁽¹⁾. Từ ảnh hưởng của báo Thanh Niên, nhiều tờ báo cách mạng như Kông Nông, Lĩnh Cách Mệnh, Búa Liềm... nối tiếp nhau ra đời.

Thông qua hoạt động của Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên và quá trình truyền bá chủ nghĩa Mác - Lênin, các ấn phẩm báo chí cách mạng do các tổ chức cách mạng ở nước ngoài cũng được bí mật đưa vào Trung Kỳ thông qua các chiến sĩ cách mạng. Tại Quảng Trị, báo Thanh Niên được Nguyễn Đình Từ (người được cử đi dự lớp huấn luyện chính trị ở Quảng Châu, Trung Quốc) mang về truyền bá. Cuối năm 1927, báo Thân Ái do Nguyễn Ái Quốc xuất bản tại Thái Lan cũng được một số hội viên thanh niên trên địa bàn Quảng Trị và các tỉnh lân cận bí mật

đưa về nước và truyền tay nhau đọc⁽²⁾. Sự phát triển của Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên sau đó là các tổ chức cộng sản như Đông Dương Cộng sản Đảng, An Nam Cộng sản Đảng, cùng với ảnh hưởng của các tờ báo cách mạng từ bên ngoài đến Quảng Trị đã tạo tiền đề tư tưởng và tổ chức cho sự hình thành báo chí cách mạng ở Quảng Trị trong những năm cuối thập niên 1920 và đầu thập niên 1930.

Trong những năm 1927 - 1929, mặc dù phong trào cách mạng ở Quảng Trị còn hoạt động trong điều kiện khó khăn, Tỉnh bộ Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên Quảng Trị vẫn tổ chức xuất bản báo Phấn Đấu - Cơ quan tuyên truyền của Hội, do Hoàng Hữu Đàn làm chủ bút. Báo ra đời sau Đại hội đại biểu Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên tỉnh Quảng Trị vào đầu năm 1928. Sự xuất hiện của báo Phấn Đấu đã đánh dấu sự ra đời của báo chí cách mạng ở Quảng Trị nói riêng và báo chí cách mạng Trung Kỳ nói chung. Sau vụ rải truyền đơn tháng 6/1929, nhiều hội viên cách mạng thanh niên bị bắt khiến báo Phấn Đấu phải ngừng hoạt động⁽³⁾.

Cuối năm 1929, nhằm nâng cao hiệu quả tuyên truyền và khắc phục những hạn chế của truyền đơn trong truyền đạt các vấn đề lý luận cách mạng, đồng chí Trần Hữu Dực, khi đó đang bị giam tại nhà lao Quảng Trị, đã tổ chức xuất bản bí mật báo Tiến Lên để chuyển ra ngoài phục vụ phong trào cách mạng. Báo mang dòng chữ “Cơ quan tuyên truyền đặc biệt của Đông Dương Cộng sản Đảng”,

⁽²⁾ Hội Nhà báo Quảng Trị, *Lịch sử báo chí cách mạng Quảng Trị (1928 - 2009)*, Nxb Thuận Hóa, Huế, 2010, tr.8.

⁽³⁾ *Lịch sử báo chí cách mạng Quảng Trị (1928 - 2009)*, Sđd, tr.8 - 9.

⁽¹⁾ *Tổng quan lịch sử báo chí cách mạng Việt Nam (1925 - 2010)*, Sđd, tr.27.

thể hiện rõ tính chất chính trị và mục đích hoạt động. Nội dung chính của tờ báo dành để giới thiệu về Đông Dương Cộng sản Đảng, sứ mệnh lịch sử, thế lực của Đông Dương cộng sản Đảng trong nước và thế giới; Quốc tế Cộng sản và các Đảng Cộng sản khắp các nước. Các bài khác giải thích để quốc chủ nghĩa Pháp là gì? khác với nhân dân Pháp thế nào? Nam triều phong kiến, thổ hào liệt thân là gì? Nhà máy giao thợ thuyền là thế nào? Ruộng đất giao dân cày là thế nào? Chính phủ Xôviết công nông binh là thế nào? Khác với các loại chính phủ khác những gì? Liên bang Xôviết là ai?...

Ngoài ra, còn có một số bài viết ngắn về nhân dân đối với Đảng, nhân dân đối với địch, nhân dân đối với nhau... Tờ báo còn ghi thêm mấy câu: “Chuyên báo cho nhiều người xem”, “giới thiệu báo với nhiều người biết” được đông đảo nhân dân đón nhận. Số 1 xuất bản trôi lọt. Tuy nhiên, số 2 cũng không ra được như dự kiến...⁽¹⁾.

Mặc dù thời gian tồn tại không dài, nhưng báo Tiến Lên vẫn phát huy hiệu quả như một phương tiện kịp thời phục vụ công tác tuyên truyền, giáo dục trong nhà lao Quảng Trị và lưu hành rộng rãi trong nội bộ Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên. Thông qua đó, các cán bộ, đảng viên và hội viên Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên hiểu rõ mục đích, lý tưởng của Đông Dương Cộng sản Đảng nên đã đứng ra tuyên truyền, vận động, giải thích cho quần chúng giữ vững tinh thần cách mạng, bảo vệ các quyền lợi giành được qua các cuộc đấu tranh⁽²⁾.

⁽¹⁾ Trần Hữu Dực, *Bước qua đầu thù* (Hồi ký), Nxb CTQG, H, 2010, tr.117 - 120.

⁽²⁾ Tỉnh ủy Quảng Trị, Ban Tuyên giáo, *Lịch sử đấu tranh yêu nước và cách mạng tại nhà lao Quảng Trị (1930 - 1972)*, Nxb CTQG, H, 2009, tr.45.

Có thể nói, trong những năm trước khi thành lập Đảng, báo chí cách mạng ở Quảng Trị đã đóng góp những trang rất vẻ vang, đáng tự hào vào lịch sử báo chí cách mạng Việt Nam vì là một trong số ít địa phương có các tờ báo cách mạng ra đời từ rất sớm (Phấn Đấu, Tiến Lên), góp phần thức tỉnh quần chúng nhân dân, cổ vũ những chiến sĩ cách mạng trên con đường đấu tranh giải phóng dân tộc.

Từ khi Đảng ra đời đến trước năm 1936

Sau Hội nghị thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam (6/1 - 7/2/1930), phong trào cách mạng ở Quảng Trị nhanh chóng được kiện toàn về tổ chức. Giữa tháng 4/1930, Xứ ủy Trung Kỳ cử phái viên đến gặp đồng chí Lê Thế Tiết để bàn việc lập Ban vận động thành lập Đảng bộ Đảng Cộng sản Việt Nam tỉnh Quảng Trị. Trong cuộc họp của Ban vận động, có sự chứng kiến của phái viên Xứ ủy Trung Kỳ, đã nhất trí thành lập Ban Chấp hành lâm thời Đảng bộ Đảng Cộng sản Việt Nam tỉnh Quảng Trị. Đồng chí Lê Thế Tiết được cử làm Bí thư Tỉnh ủy. Với sự ra đời của các chi bộ đảng và đặc biệt là sự thành lập Tỉnh ủy lâm thời vào tháng 4/1930, phong trào cách mạng Quảng Trị được sự lãnh đạo sâu sát của các cấp bộ Đảng. Từ đây, báo chí cách mạng ở Quảng Trị bước sang một giai đoạn phát triển mới, trở thành phương tiện đấu tranh, tuyên truyền, giáo dục chính trị, tổ chức lực lượng và cổ vũ phong trào quần chúng.

Đầu tháng 10/1930, cơ sở liên lạc giữa Thừa Thiên với Quảng Trị bị địch phá vỡ, các đồng chí Lê Thế Tiết và Nguyễn Hữu Mão lần lượt bị bắt. Tỉnh ủy lâm thời Quảng Trị chỉ còn đồng chí Trần Hữu Dực tiếp tục duy trì hoạt động. Trước tình hình đó,

tháng 11/1930, Xứ ủy Trung Kỳ cử đồng chí Nguyễn Huệ, Xứ ủy viên vào phụ trách địa bàn Quảng Trị. Đến Quảng Trị, đồng chí Nguyễn Huệ triệu tập Hội nghị tại Tân Tường (Cam Lộ) để thành lập Tỉnh ủy chính thức. Ban Chấp hành Đảng bộ tỉnh được Hội nghị cử ra gồm 5 đồng chí, trong đó đồng chí Trần Hữu Dực giữ chức Bí thư Tỉnh ủy kiêm phụ trách công tác tuyên truyền. Hội nghị quyết định ra tờ Tiến Lên làm cơ quan tuyên truyền của Đảng bộ và tờ Bạn Dân Cày, sau đổi thành Mặt Trận Đỏ (có phụ trang nói về phụ nữ) lưu hành trong các hội quần chúng⁽¹⁾. Báo do đồng chí Trần Hữu Dực, Bí thư Tỉnh ủy làm Chủ bút. Cơ sở in đặt tại nhà ông Nguyễn Phu (làng Đại Hào, huyện Triệu Phong) do đồng chí Trần Xuân Nguyên phụ trách⁽²⁾.

Báo Tiến Lên và Mặt Trận Đỏ là các cơ quan tuyên truyền của Đảng Cộng sản Đông Dương tỉnh Quảng Trị. Hiện chưa xác định được thời điểm phát hành số đầu tiên. Nội dung các báo phản ánh rõ cuộc sống của nhân dân. Báo Tiến Lên ra ngày 18/4/1931 có đoạn: Người cách mệnh là người vì không có tự do, vì kinh tế quần bách mà làm ra cách mệnh để lấy lại quyền lợi kinh tế và tự do. Người cách mệnh còn là người vận động và lãnh đạo quần chúng đánh đổ, tiêu diệt chế độ tư bản. Bọn cải lương là yêu cầu tư bản đối sự sinh hoạt của quần chúng một ít. Cho nên người cách mệnh vô sản và bọn cải

lương là thù địch với nhau rất ghê gớm⁽³⁾. Cũng trên số báo này có bài “Vấn đề ruộng đất ở Đông Dương” đã vạch rõ thực trạng bóc lột thành quả lao động của người dân trên mảnh đất mà họ vất vả canh tác: Cách bóc lột tiền tư bản lại nhờ đế quốc săn sóc cho, nào là thuế thân, thuế đất, lễ làm dâu đi canh. Điền chủ bóc lột dân cày một năm trên 60% tiền hoa lợi, sưu thuế lại rút 10% đó là chưa kể đến vay lời rút địa, nổi lúa non, công non. Hay bài viết “Tình cảnh lao động và dân cày Đông Dương” đã lột tả những thực tế cay đắng của người dân nước ta nói chung dưới ách cai trị của thực dân Pháp: Cảnh nông dân lại càng khốn khổ hơn nữa, ở tỉnh Thái Bình năm ngoái chỉ ăn một bữa, ở Quảng Nam mùa mất hơn nữa... Thế mà thực dân Pháp lại tăng sưu thuế đến 50%, rồi “khua mõ, chống mui” nói rằng: Dân Đông Dương được Pháp khai hóa cho, nay đã được ấm no vui vẻ. Từ thực tế trên, báo Tiến Lên kêu gọi người nông dân: Phải làm cách mạng để giải quyết vấn đề điền thổ theo lối cách mạng Xô Nga⁽⁴⁾.

Có thể thấy, nội dung các bài viết trên báo Tiến Lên và Mặt Trận Đỏ bám sát với tình hình thực tế xã hội nông thôn, đúng với yêu cầu của nông dân nên đã động viên được đông đảo nông dân đoàn kết đấu tranh và từng bước buộc địa chủ, cường hào phải nhượng bộ. Cao trào cách mạng làm cho

⁽³⁾ *Lịch sử báo chí cách mạng Quảng Trị (1928 - 2009)*, Sđd, tr.12 - 13.

⁽⁴⁾ Nguyễn Văn Trung, “Báo chí các cấp Đảng bộ Trung Kỳ trong những năm 1930 - 1945”, *Luận án Tiến sĩ Lịch sử*, Chuyên ngành Lịch sử Đảng Cộng sản Việt Nam, Mã số 62.22.56.01, Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội, 2012, tr.45 - 47.

⁽¹⁾ Ban chấp hành Đảng bộ tỉnh Quảng Trị, *Lịch sử Đảng bộ Quảng Trị*, tập 1, Nxb CTQG, H, 2022, tr.97 - 98.

⁽²⁾ *Lịch sử báo chí cách mạng Quảng Trị (1928 - 2009)*, Sđd, tr.12.

địch hoảng sợ, tăng cường đàn áp, khủng bố khốc liệt, khiến cơ sở in bị lộ, đồng chí Trần Xuân Nguyên và một số quần chúng cảm tình của Đảng bị bắt. Đồng chí Trần Hữu Dực bị bắt khi đang diễn thuyết. Phong trào cách mạng tạm lắng và báo ngừng xuất bản⁽¹⁾.

Năm 1933, báo Áo Xanh - Báo viết tay của Chi bộ Đảng tại Nhà lao Quảng Trị được xuất bản bí mật. Báo ra đời trong bối cảnh phong trào cách mạng bị đàn áp khốc liệt, nhiều chiến sĩ cộng sản bị bắt, bị tù đầy. Mục đích của báo nhằm động viên quần chúng anh em giữ vững khí tiết, niềm tin, vạch mặt những thủ đoạn giả dối của thực dân Pháp. Trên báo Áo Xanh số 2 có bài “Chính sách cải lương của bọn đế quốc”, có đoạn: Từ khi xảy ra phong trào cách mạng tại Nghệ Tĩnh, đế quốc Pháp đã có những biện pháp đàn áp ác liệt: Bom đạn, giam cầm... Bây giờ đế quốc sử dụng biện pháp cải lương nhằm chống phong trào cách mạng. Chúng nói đến Hiến pháp nghĩa là đến sự tham gia của dân chúng vào công việc quốc gia, đến những đại biểu của dân. Nhưng chúng nói là để nói và dân chúng thì cứ mãi chẳng có quyền gì cả. Chúng ta lao động khổ cực suốt đời, nhưng chẳng biết ai là người đại diện cho chúng ta. Bằng sự phân tích đánh giá khách quan những thủ đoạn của kẻ thù và tác hại của chính sách cải lương mà thực dân Pháp sử dụng đối với cách mạng, bài báo viết tiếp: Chính sách cải lương có hại cho nhà cách mạng vì nó làm cho cách mạng không phát triển. Cải lương như con tôm làm mỗi câu cá, ví như cứu trợ nạn nhân lụt lội, phát chẩn quần

áo cho họ lấy từ tiền quyền góp nhà giàu⁽²⁾. Qua đó, kêu gọi quần chúng cần đoàn kết để đấu tranh giành lại quyền lợi chính đáng của mình.

Những minh chứng trên cho thấy, báo chí cách mạng ở Quảng Trị giai đoạn 1930 - 1935 là một hiện tượng tiêu biểu cho tinh thần đấu tranh và sáng tạo trong hoạt động tuyên truyền của Đảng Cộng sản Đông Dương. Dù hoạt động trong điều kiện nguy hiểm, các tờ báo như Tiến Lên, Mặt Trận Đỏ, Áo Xanh vẫn giữ vững vai trò định hướng tư tưởng, góp phần quan trọng vào sự phát triển của phong trào cách mạng ở địa phương. Đây là minh chứng cho sự kết hợp giữa lý luận và thực tiễn trong báo chí cách mạng thời kỳ đầu của Đảng.

3. Nhận xét

Giai đoạn từ cuối những năm 1920 đến trước năm 1936 đánh dấu sự hình thành và phát triển của báo chí cách mạng ở Quảng Trị dưới sự chỉ đạo trực tiếp của các tổ chức tiền thân của Đảng và sau này là các cấp bộ Đảng Cộng sản Đông Dương. Mặc dù, hoạt động trong điều kiện bí mật, thường xuyên bị chính quyền thực dân đàn áp, báo chí cách mạng ở Quảng Trị vẫn được duy trì và từng bước phát triển; đồng thời thể hiện rõ vai trò là công cụ sắc bén trong công tác tuyên truyền, vận động quần chúng và giáo dục chính trị - tư tưởng.

Một trong những điểm nổi bật của báo chí cách mạng ở Quảng Trị là sự hình thành tương đối sớm so với nhiều địa phương ở Trung Kỳ. Tiêu biểu là sự ra đời của tờ Phấn Đấu và Tiến Lên trong giai đoạn vận động thành lập Đảng; và sau đó là Tiến Lên,

⁽¹⁾ *Lịch sử báo chí cách mạng Quảng Trị (1928 - 2009)*, Sđd, tr.12 - 13.

⁽²⁾ Dẫn theo: “Báo chí các cấp Đảng bộ Trung Kỳ trong những năm 1930 - 1945”, Tlđd, tr.32, 44, 45.

Mặt trận Đỏ, Áo xanh trong những năm đầu sau khi Đảng bộ tỉnh được thành lập. Các tờ báo không chỉ phản ánh kịp thời tình hình xã hội, vạch trần bản chất áp bức bóc lột của chế độ thực dân - phong kiến, mà còn tuyên truyền sâu rộng tư tưởng cách mạng vô sản, góp phần truyền bá chủ nghĩa Mác - Lênin vào phong trào cách mạng địa phương.

Một đặc điểm nổi bật khác là khả năng duy trì hoạt động báo chí trong điều kiện bị khủng bố nghiêm trọng. Mặc dù, trong bối cảnh bị đàn áp dữ dội, báo chí cách mạng ở Quảng Trị vẫn kiên cường tồn tại và hoạt động, bất kể bị hạn chế về phương tiện in ấn, phân phối và nhân lực. Tinh thần ấy thể hiện rõ qua việc xuất bản báo trong tù (Tiến Lên năm 1929, Áo Xanh năm 1933). Điều này cho thấy sự sáng tạo và ý chí cách mạng của những chiến sĩ cộng sản, những nhà báo cách mạng trong bất kỳ hoàn cảnh nào.

Về nội dung, báo chí cách mạng ở Quảng Trị giai đoạn này đã khéo léo gắn kết lý luận cách mạng với thực tiễn đời sống của quần chúng, nhất là nông dân - tầng lớp chịu nhiều áp bức bóc lột trong xã hội thuộc địa. Bằng những bài viết ngắn gọn, súc tích, dễ hiểu, các tờ báo đã thể hiện được khả năng tuyên truyền mạnh mẽ, giúp nâng cao nhận thức và tinh thần đấu tranh của người dân.

Về hình thức, báo chí cách mạng ở Quảng Trị trong giai đoạn này thường được thực hiện dưới hình thức viết tay, trình bày đơn giản, thủ công do sự thiếu thốn phương tiện in ấn. Hình thức báo tuy giản dị nhưng thể hiện rõ tính giai cấp và tinh thần đấu tranh mạnh mẽ, từ cách đặt tiêu đề (Phấn Đấu, Tiến Lên, Mặt Trận Đỏ, Bạn Dân Cày, Áo Xanh...) cho đến cách mở đầu bài viết với khẩu hiệu, lời kêu gọi cách mạng.

Do phải hoạt động trong điều kiện thực dân Pháp ra sức đàn áp, khủng bố nên báo chí cách mạng ở Quảng Trị những năm đầu sau khi Đảng ra đời phải xuất bản bí mật với hình thức tối giản nhất. Mặc dù vậy, báo chí cách mạng ở Quảng Trị trong giai đoạn này vẫn hoàn thành vai trò lịch sử: Tuyên truyền lý tưởng, giáo dục chính trị, gắn bó với phong trào đấu tranh của quần chúng, và là vũ khí sắc bén trên mặt trận tư tưởng.

4. Kết luận

Báo chí cách mạng ở Quảng Trị từ buổi đầu đến trước năm 1936 không chỉ là minh chứng sinh động cho vai trò tiên phong của báo chí trong phong trào đấu tranh giải phóng dân tộc mà còn là biểu tượng của lòng quả cảm, sự bền bỉ và ý thức tổ chức cao của những người làm báo cách mạng. Trong bối cảnh bị thực dân đàn áp khốc liệt, các ấn phẩm như Phấn Đấu, Tiến Lên, Mặt Trận Đỏ, Bạn Dân Cày hay Áo Xanh vẫn ra đời, hoạt động âm thầm mà hiệu quả, thể hiện tinh thần kiên cường, sáng tạo của những người cộng sản nơi tuyến lửa. Dù hình thức thô sơ, in ấn thủ công, phát hành bí mật, nhưng nội dung các tờ báo lại thể hiện tư tưởng cách mạng sâu sắc, gắn liền với thực tiễn đời sống nông dân, công nhân và các tầng lớp quần chúng bị áp bức. Qua đó, báo chí cách mạng ở Quảng Trị đã góp phần quan trọng vào việc truyền bá chủ nghĩa Mác - Lênin, khơi dậy tinh thần yêu nước và đặt nền móng tư tưởng cho các phong trào tiếp theo. Việc nghiên cứu báo chí cách mạng giai đoạn này không chỉ giúp hiểu rõ hơn về lịch sử đấu tranh cách mạng của địa phương, mà còn góp phần làm sáng tỏ vai trò của báo chí trong sự nghiệp cách mạng của dân tộc■